

องค์ความรู้ด้านสตรี

สำนักส่งเสริมความเสมอภาคหญิงชาย สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ และโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (ยูเอ็นดีพี ประเทศไทย) เล็งเห็นความสำคัญของการจัดทำข้อมูลจำแนกเพศ และฐานข้อมูลจำแนกเพศเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการศึกษาวิเคราะห์สถานการณ์ การติดตามและประเมินผลความก้าวหน้าด้านการส่งเสริมความเสมอภาคหญิงชาย จึงได้ร่วมมือกันดำเนินโครงการจัดทำระบบสารสนเทศและฐานข้อมูลจำแนกเพศของประเทศไทย ฐานข้อมูลจำแนกเพศดังกล่าวจะสนับสนุนการดำเนินการตามพันธกรณี ข้อตกลง และความร่วมมือระหว่างประเทศ อาทิ ปฏิญญาปักกิ่งและแผนปฏิบัติการเพื่อความก้าวหน้าของสตรี อนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ และเป้าหมายการพัฒนาแห่งสหัสวรรษ

โครงสร้างระบบข้อมูลจำแนกเพศ

ระบบข้อมูลจำแนกเพศสอดคล้องกับประเด็นที่นำท่วงโยเป็นพิเศษ 12 ประเด็น ตามปฏิญญาปักกิ่งและแผนปฏิบัติการเพื่อความก้าวหน้าของผู้หญิง ปี 2538 อันได้แก่ ผู้หญิงกับความยากจน การศึกษาและการฝึกอบรมผู้หญิง ผู้หญิงกับสุขภาพ ความรุนแรงต่อผู้หญิง ผู้หญิงกับความขัดแย้งที่มีการใช้อาวุธ ผู้หญิงกับเศรษฐกิจ ผู้หญิงกับการตัดสินใจ กลไกเชิงสถาบันเพื่อความก้าวหน้าของผู้หญิง สิทธิมนุษยชนของผู้หญิง ผู้หญิงกับสื่อ ผู้หญิงกับสิ่งแวดล้อมและเด็กผู้หญิง

นอกจากนี้ยังคำนึงถึงข้อมูลสนับสนุนดัชนีการพัฒนาดคน (Human Development Index - HDI) ดัชนีการพัฒนามิติหญิง-ชาย (Gender-related Development Index -GDI) ตัวชี้วัดความเข้มแข็งของสตรี (Gender Empowerment Measure - GEM) เป้าหมายการพัฒนาแห่งสหัสวรรษ (Millennium Development Goals -MDGs) และดัชนีความก้าวหน้าของคน (Human Achievement Index - HAI)โครงการจัดทำระบบสารสนเทศและฐานข้อมูลจำแนกเพศของประเทศไทย เป็นเพียงจุดเริ่มต้นโดยในระยะแรกมีตัวชี้วัดและข้อมูลสำคัญจำนวนหนึ่งซึ่งจะมีการปรับปรุงข้อมูลดังกล่าวให้ทันสมัยอย่างน้อยปีละครั้ง และจะเพิ่มเติมตัวชี้วัดและข้อมูลเป็นระยะๆ เพื่อนำเสนอประเด็นสำคัญตามมิติหญิงชายในบริบทของประเทศไทย เพื่อสนับสนุนการวิเคราะห์ กำหนดนโยบายของหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

แหล่งข้อมูลและการจัดการข้อมูล

โดยทั่วไป ข้อมูลที่จัดเก็บในฐานข้อมูลมีระยะเวลาห้าปี จำแนกพื้นที่ในระดับเขตการปกครอง ภาค (และจังหวัดในบางกรณี) วัตถุประสงค์สำคัญคือนำเสนอข้อมูลจำแนกเพศในระดับต่างๆ ในบางกรณีจำเป็นต้องประมวลข้อมูลใหม่จากฐานข้อมูลของหน่วยงานต่างๆ เพื่อนำเสนอข้อมูลที่เคยจำแนกภาคหรือจำแนกเพศ ให้เป็นข้อมูลที่จำแนกทั้งภาคและเพศในตารางเดียวกัน หรือทำให้ข้อมูลที่เคยจำแนกภาคและเพศในตารางหนึ่ง และจำแนกเขตการปกครองในอีกตารางหนึ่ง ให้เป็นข้อมูลที่จำแนกเพศ เขตการปกครอง

และภาคีในตารางเดียวกัน ในบางกรณี ต้องประมวลข้อมูลจากทะเบียนรายบุคคล รายบริษัท เพื่อแจ้งนับข้อมูล และคำนวณตัวชี้วัด

ข้อมูลส่วนใหญ่มาจากสำมะโนหรือการสำรวจซึ่งดำเนินการโดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ (สสช.) ข้อมูลบางรายการปรากฏในตารางข้อมูลในรายงานของ สสช. แต่บางรายการต้องประมวลจากฐานข้อมูลโครงการสำรวจ ข้อมูลบางรายการมาจากทะเบียนของหน่วยงานราชการ หรือองค์กรอื่นซึ่งยังไม่ได้แจ้งนับประมวลผล หรือแจ้งนับประมวลผลโดยไม่จำแนกเพศ ข้อมูลบางรายการกระจายอยู่ตามหน่วยงานและองค์กรต่างๆ หลายแห่ง ขาดระบบการจัดเก็บข้อมูลที่เป็นเอกภาพ ขาดนิยามที่ยอมรับใช้ทั่วกัน การดำเนินงานในโครงการนี้ได้เติมเต็มช่องว่างของข้อมูลเหล่านี้ได้บางส่วนแต่ไม่สามารถดำเนินการได้ทั้งหมด

การปรับข้อมูลให้เป็นระบบและมาตรฐานเดียวกันเป็นความท้าทายที่สำคัญ หน่วยงานภาครัฐและนอกภาครัฐต่างๆ จัดระบบข้อมูลแตกต่างกัน ตัวอย่างเช่น บางแห่งนำเสนอข้อมูลกรุงเทพฯ ไว้ต่างหาก บางแห่งรวมไว้กับภาคกลาง บางแห่งรวมไว้ในกลุ่มกรุงเทพฯ และปริมณฑล โครงการนี้ได้พยายามจัดระบบและมาตรฐานข้อมูลให้ใช้ระบบการจำแนกภาคให้เหมือนกันเท่าที่จะทำได้ (กรุงเทพฯ ภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้) นอกจากนั้นก็ได้นำเสนอนิยาม วิธีการคำนวณ แหล่งข้อมูล วิธีการจัดเก็บข้อมูล หน่วยงานที่รับผิดชอบจัดเก็บ ประมวลผลและเผยแพร่ข้อมูล ตลอดจนแนวทางการพัฒนาข้อมูล

ช่องว่างของข้อมูล

ข้อมูลส่วนใหญ่ยังมี “ช่องว่าง” ซึ่งในบางกรณีก็จัดการด้วยวิธีการชั่วคราวได้ แต่ในบางกรณีต้องกำหนดแนวทางการพัฒนาข้อมูลเพื่อจัดการกับช่องว่างนี้ในระยะยาว ซึ่งอาจเป็นการระบุแหล่งข้อมูลที่ชัดเจน การเปลี่ยนวิธีการจัดเก็บการประมวลผลข้อมูล การคำนวณผล ส่วนใหญ่จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือหลายหน่วยงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งความร่วมมือระหว่างหน่วยงานที่รับผิดชอบข้อมูลกับสำนักส่งเสริมความเสมอภาคหญิงชาย (สญช.) สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ในบางกรณี หน่วยงานเจ้าของข้อมูลอาจตกลงที่จะจัดทำข้อมูลตามรูปแบบที่กำหนดเมื่อได้รับการร้องขอจาก สญช. ในบางกรณี สญช. อาจต้องรับภาระในการประมวลผลใหม่เพื่อแสดงข้อมูลจำแนกเพศ

การเผยแพร่ข้อมูล

ฐานข้อมูลจำแนกเพศและรายงานสถิติจำแนกเพศนับเป็นความพยายามที่จะส่งเสริมการผลิต การแลกเปลี่ยนการใช้และการพัฒนาข้อมูลจำแนกเพศ และข้อมูลสถานภาพสตรี ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการสนับสนุนการวิเคราะห์ ผลักดัน และการตัดสินใจนโยบายเกี่ยวกับการส่งเสริมความเท่าเทียมทางเพศ หน่วยงานราชการ นักวิชาการ องค์กรพัฒนาเอกชน และสาธารณชนทั่วไปสามารถสืบค้นข้อมูลเหล่านี้ได้ทางเว็บไซต์ www.gender.go.th

ตัวอย่างประเด็นที่น่าสนใจจากสถิติในรายงานฉบับนี้:

ผู้หญิงกับความยากจน:

- สัดส่วนประชากรยากจนของประชากรหญิงต่ำกว่าประชากรชาย แต่ในภาคใต้สัดส่วนประชากรยากจนของประชากรหญิงเพิ่มขึ้นจนสูงกว่าประชากรชายในปี 2549
- โดยทั่วไปครัวเรือนที่มีหัวหน้าเป็นหญิงมีโอกาสยากจนน้อยกว่าครัวเรือนที่มีหัวหน้าเป็นชาย แต่ในกรุงเทพฯและภาคเหนือ ครัวเรือนที่มีหัวหน้าเป็นชายมีสถานภาพที่ดีกว่าครัวเรือนที่มีหัวหน้าเป็นหญิง
- อย่างไรก็ดี รายได้เฉลี่ยของครัวเรือนทั่วไปที่มีหัวหน้าเป็นหญิงยังต่ำกว่าครัวเรือนที่มีหัวหน้าเป็นชายในทุกภาคโดยมีความแตกต่างมากที่สุดใภาคใต้ แต่สถานการณ์เริ่มดีขึ้นในปี 2549

การศึกษาและการฝึกอบรมของผู้หญิง:

- จำนวนปีการศึกษาเฉลี่ยของผู้ชายสูงกว่าผู้หญิง แต่ช่องว่างทางการศึกษาที่สำคัญคือช่องว่างระหว่างพื้นที่เมืองและชนบท คนกรุงเทพฯ มีจำนวนปีการศึกษาเฉลี่ยสูงที่สุด และผู้หญิงกรุงเทพฯ มีจำนวนปีการศึกษาเฉลี่ยสูงกว่าผู้ชาย ภาคตะวันออกเฉียงเหนือล้าหลังพื้นที่อื่นทั้งหมด
- อัตราการเข้าเรียนรวมของหญิงและชายในระดับประถมศึกษา และมัธยมศึกษาตอนต้นสูงมาก อัตราดังกล่าวลดลงในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายและระดับอุดมศึกษา ซึ่งผู้หญิงมีอัตราการเข้าเรียนสูงกว่าผู้ชายในทั้งสองระดับนี้
- ในกลุ่มเยาวชน ผู้หญิงมีอัตราการมีทักษะคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ตสูงกว่าผู้ชาย และในภาคใต้ผู้หญิงใช้คอมพิวเตอร์มากกว่าผู้ชาย
- ผู้ชายมีอัตราการอ่านออกเขียนได้สูงกว่าผู้หญิงในทุกภาค โดยมีความแตกต่างระหว่างหญิงและชายมากที่สุดใภาคเหนือ
- ในกลุ่มอายุ 6-29 ปี ผู้หญิงอ่านหนังสือมากกว่าหรือเท่ากับผู้ชาย แต่เมื่ออายุ 30 ปีขึ้นไป ผู้ชายอ่านหนังสือมากกว่าผู้หญิงทั้งในเขตเมืองและเขตชนบท

ผู้หญิงกับสุขภาพ:

- ภาคใต้มีสัดส่วนการดูแลครรภ์ก่อนคลอดและการคลอดโดยบุคลากรสาธารณสุขต่ำที่สุดในประเทศ และมีอัตราการตายของมารดาสูงที่สุด
- ผู้หญิงส่วนใหญ่คุมกำเนิด และวิธีการคุมกำเนิดที่ใช้กันอย่างกว้างขวางคือ ยาเม็ดคุมกำเนิด การทำหมันหญิง และยาฉีดคุมกำเนิด การทำหมันชายมีสัดส่วนเพียงร้อยละ 1.1 เท่านั้น
- ในสองปีที่ผ่านมา อัตราการสูบบุหรี่ของประชากรลดลง แต่อัตราการสูบบุหรี่ของผู้หญิงสูงขึ้น เช่นเดียวกับอัตราการดื่มสุรา
- ผู้หญิงมีอัตราการเจ็บป่วยสูงกว่าผู้ชาย แต่มีอายุคาดเฉลี่ยแรกเกิดยืนยาวกว่า ประชากรภาคเหนือทั้งหญิงและชายมีอัตราการเจ็บป่วยและอายุคาดเฉลี่ยแรกเกิดต่ำที่สุด

ประเทศไทยมีประชากรสูงอายุหญิงมากกว่าประชากรสูงอายุชายในทุกภาคและทุกพื้นที่ และประชากรสูงอายุหญิงจำนวนมากอาศัยอยู่ลำพัง

ความรุนแรงต่อผู้หญิง:

ในปี 2548 สำนักพัฒนาระบบบริการสุขภาพ กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ กระทรวงสาธารณสุขได้จัดตั้งศูนย์พึ่งได้ (One Stop Crisis Centers: OSCCs) 20 แห่งที่โรงพยาบาลในสังกัดกระทรวงสาธารณสุขและ

อื่นๆ เพื่อให้ความช่วยเหลือเด็กและผู้หญิงที่ถูกรุณแรง จำนวนศูนย์พึ่งได้เพิ่มขึ้นเป็น 171 แห่งในปี 2549 ศูนย์ช่วยเหลือและสงเคราะห์สตรีหลากหลายรูปแบบในสังกัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ก็เพิ่มจำนวนขึ้นจาก 35 แห่งเป็น 66 แห่งในช่วงปี 2546-2549

ผู้หญิงและเด็กที่ขอความช่วยเหลือจากศูนย์สงเคราะห์ต่างๆ ในสังกัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์เพิ่มขึ้นเกือบเท่าตัวในระยะเวลาสองปีที่ผ่านมา ส่วนใหญ่มาจากสาเหตุความรุนแรงทางเพศ

จำนวนคดีเกี่ยวกับการข่มขืนกระทำชำเราและความรุนแรงทางเพศอื่นๆ ที่ศาลพิจารณาเสร็จสิ้นเพิ่มขึ้นจากปีละ 4,896 คดีเป็น 9,653 คดีในช่วงปี 2545-2549

ผู้หญิงและความขัดแย้งที่มีการใช้อาวุธ:

ผู้หญิงมีสัดส่วนร้อยละ 16.7 ของคณะกรรมการอิสระสมานฉันท์แห่งชาติ ซึ่งคณะรัฐมนตรีได้แต่งตั้งขึ้นเพื่อให้คำปรึกษาเกี่ยวกับปัญหาความรุนแรงในจังหวัดชายแดนภาคใต้

ผู้หญิงและเศรษฐกิจ:

อัตราการมีส่วนร่วมในกำลังแรงงานของผู้หญิงต่ำกว่าผู้ชาย แต่อัตราการว่างงานของผู้หญิงก็ต่ำกว่าผู้ชาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเขตเมือง

มีจำนวนผู้หญิงน้อยกว่าผู้ชายที่ทำงานโดยได้รับค่าตอบแทนนอกภาคเกษตร และรายได้ของผู้หญิงต่ำกว่า คือ คิดเป็นร้อยละ 94 ของรายได้ผู้ชาย

ในปี 2548 ร้อยละ 32 ของผู้บริหารสหภาพแรงงาน 1,399 แห่งเป็นผู้หญิง

ในปี 2549 ผู้หญิงคิดเป็นร้อยละ 21.6 ของผู้บริหารบริษัทที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ ส่วนสัดส่วนผู้หญิงที่เป็นกรรมการนิติบุคคลที่จดทะเบียนกับกระทรวงพาณิชย์สูงกว่า คือ ร้อยละ 35

โดยเฉลี่ย ผู้หญิงใช้เวลาวันละ 2.7 ชั่วโมงดูแลบ้านและ 3.3 ชั่วโมงดูแลสมาชิกในครัวเรือน ในขณะที่ผู้ชายใช้เวลาวันละ 1.5 ชั่วโมงดูแลบ้านและ 2 ชั่วโมงดูแลสมาชิกในครัวเรือน ภาคเหนือเป็นพื้นที่ที่มีความแตกต่างระหว่างผู้หญิงและผู้ชายสูงที่สุด

ผู้หญิงกับการตัดสินใจ:

ในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในปี 2548 ผู้หญิงได้รับเลือกให้เป็น ส.ส. ร้อยละ 11.4 ของจำนวน ส.ส. ทั้งหมด เมื่อเปรียบเทียบกับผู้ชาย สัดส่วนการเป็น ส.ส. ของผู้หญิงต่ำที่สุดในภาคใต้และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และสูงที่สุดในกรุงเทพมหานคร

ในช่วงปี 2544 ถึง 2549 ประเทศไทยมีคณะรัฐมนตรี 3 ชุด แต่ละชุดมีผู้หญิงเป็นรัฐมนตรีในสัดส่วนที่ต่ำมาก แต่ก็เพิ่มสูงขึ้นทุกครั้ง ในปี 2549 มีผู้หญิงร่วมรัฐบาลในสัดส่วนร้อยละ 8.6

ในปี 2550 พรรคการเมืองขนาดใหญ่มีผู้หญิงเป็นกรรมการบริหารในสัดส่วนร้อยละ 11.3 เพิ่มขึ้นจากร้อยละ 8.4 ในปี 2548

ในช่วงปี 2545-2548 สัดส่วนผู้หญิงที่เป็นผู้บริหารระดับสูงในราชการส่วนกลางเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 23.1 ซึ่งนับว่าเพิ่มขึ้นในทุกระดับ ยกเว้นระดับซี 11 ซึ่งเป็นระดับสูงสุด

ในปี 2549 ผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งเป็นผู้หญิงมากกว่าผู้ชาย และอัตราการใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งของผู้หญิงและผู้ชายใกล้เคียงกัน คือร้อยละ 65.9 และร้อยละ 65 ตามลำดับ

กลไกเชิงสถาบันเพื่อส่งเสริมความก้าวหน้าของผู้หญิง:

ในปี 2549 หน่วยงานราชการระดับกรมขึ้นไปได้จัดตั้งศูนย์ประสานงานด้านความเสมอภาคหญิงชาย (Gender Focal Point-GFP) 129 แห่ง และอัตราส่วน GFP ต่อจำนวนหน่วยงานระดับกรมขึ้นไปคือ 0.84

สิทธิมนุษยชนของผู้หญิง:

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติชุดแรกของประเทศไทยประกอบด้วยผู้ชาย 5 คนและผู้หญิง 6 คน

ผู้หญิงและสื่อ:

สัดส่วนผู้หญิงที่ทำงานสื่อสารมวลชนเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 38.4 ในปี 2549 โดยผู้หญิงมีสัดส่วนในสื่อโทรทัศน์วิทยุสูงกว่าสื่อสิ่งพิมพ์

ผู้หญิงกับสิ่งแวดล้อม:

สัดส่วนผู้หญิงที่เข้าร่วมฝึกอบรมด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมซึ่งจัดโดยศูนย์วิจัยและฝึกอบรมสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมลดลงจากร้อยละ 58.6 ในปี 2545 เป็นร้อยละ 45.7 ในปี 2549

เด็กผู้หญิง:

เมื่อแรกเกิด มีทารกชายมากกว่าทารกหญิง อัตราส่วนเพศแรกเกิดหญิงต่อชายประมาณ 0.94 ในทุกพื้นที่ของประเทศ

ทารกแรกเกิดเพศหญิงมีอัตราน้ำหนักน้อยกว่าเกณฑ์สูงกว่าทารกเพศชาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในภาคเหนือ แต่เพศชายมีอัตราการตายของทารกและอัตราการตายของเด็กอายุต่ำกว่าห้าปีสูงกว่า โดยเฉพาะอย่างยิ่งในภาคใต้

ในกลุ่มเด็กอายุต่ำกว่าห้าปี อัตราน้ำหนักต่ำกว่าเกณฑ์ในเด็กชายสูงกว่าเด็กหญิง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคใต้